

הלכות שמטה ויובל

יש בכללן שתיים ועשרים מצוות תשע מצוות עשה, ושלוש עשרה מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: (א) שתשבת הארץ ממלאכתה בשביעית; (ב) שלא יעבד עבודת הארץ בשנה זו; (ג) שלא יעבד עבודת האילן בשנה זו; (ד) שלא יקצר הספיח כנגד הקוצרים; (ה) שלא יבצר הנזירים כנגד הבוצרים; (ו) שישמיט מה שתוציא הארץ; (ז) שישמיט כל הלואתו; (ח) שלא יגש ולא יתבע הלווה; (ט) שלא ימנע מלהלוות קדם השמטה כדי שלא יאבד ממנו; (י) לספור השנים שבע שבע; (יא) לקדש שנת החמשים; (יב) לתקע בשופר בעשירי לתשרי כדי לצאת עבדים חפשי; (יג) שלא תעבד אדמה בשנה זו; (יד) שלא יקצר ספיחיה כנגד הקוצרים; (טו) שלא יבצר נזיריה כנגד הבוצרים; (טז) לתן גאלה לארץ בשנה זו, וזה הוא דין שדה אחזה ושדה מקנה; (יז) שלא תמכר הארץ לצמיתות; (יח) דין בתי ערי חומה; (יט) שלא ינחל כל שבט לוי בארץ ישראל, אלא נותנין להם ערים מתנה לשבת בהם; (כ) שלא יקח שבט לוי חלק בבזה; (כא) לתן ללוויים ערים לשבת ומגרשיהן; (כב) שלא ימכר מגרש עריהם, אלא גואלים לעולם בין לפני היובל בין לאחר היובל. וביאור מצוות אלו בפרקים אלו.

הלכות שמטה ויובל פרק א

א. מצות עשה לשבת בשנה שביעית מעבודת הארץ ועבודת האילנות שנאמר "ושבתה הארץ, שבת לה" (ויקרא כה, ב), ונאמר "בחריש ובקציר, תשבת" (שמות לד, כא). וכל העושה מלאכה מעבודת הארץ או האילנות בשנה זו, בטל מצות עשה, ועבר על לא תעשה, שנאמר "שדך לא תזרע, וכרמך לא תזמר" (ויקרא כה, ד).

ב. אינו לוקה מן התורה אלא על הזריעה או על הזמירה, ועל הקצירה או על הבציר; ואחד פרם, ואחד שאר האילנות. וזמירה בכלל זריעה, ובצירה בכלל קצירה. ולמה פרטן הכתוב לומר לך על שתי תולדות אלו בלבד, הוא שחייב. ועל שאר התולדות שבעבודת הארץ, עם שאר האבות שלא נתפרשו בענין זה אינו לוקה עליהן, אבל מכין אותו מפת מרדות.

ג. פיצד: החורש או החופר לצרך הקרקע, או המסקל, או המזבל, וכיוצא בהן משאר עבודת הארץ, וכן המבריק, או המרפיב, או הנוטע, וכיוצא בהן מעבודת האילנות מכין אותו מפת מרדות מדבריהם.

ד. אין נוטעין בשביעית אפלו אילן סרק, ולא יחתך היבול מן האילנות, ולא יפרק העלין והבדים היבשים, ולא יאבק את צמרתו באבק, ולא יעשן תחתיו כדי שתמות התולעת, ולא יסוך את הנטיעות בדבר שיש לו זהמה כדי שלא יאכל אותו העוף כשהוא רך, ולא יסוך את הפגין, ולא ינקב אותן, ולא יכרך את הנטיעות, ולא יקטם אותן, ולא יפסג את האילנות, וכן שאר כל עבודות האילן. ואם עשה אחת מאלו בשביעית, מכין אותו מפת מרדות.

ה. אין מציתין את האור באישת הקנים, מפני שהוא עבודת קרקע; ואין מלמדין את הפרה לחרש אלא בחול. ואין בודקין את הזרעים בעציץ מלא עפר, אבל בודקין אותו בעציץ מלא גללים; ושורין את הזרעים בשביעית, כדי לזרען במוצאי שביעית. ומקימין את האלווי בראש הגג, אבל אין משקין אותו.

ו. סוקרין את האילן בסקרה, וטוענין אותו באבנים, ועודרין תחת הגפנים. והמקשקש בזיתים אם להברות את האילן, אסור; ואם לסתם את הפצימים, מתר.

ז. משקין בית השלהין בשביעית, והיא שדה הזרעים שהיא צמאה ביותר. וכן שדה האילנות אם היו מרחקין זה מזה יתר מעשר לבית סאה מושכין את המים מאילן לאילן, אבל לא ישקו את כל השדה; ואם היו מקרבין זה לזה עשר לבית סאה, משקין כל השדה בשבילן.

ח. וכן עפר הלבן מרבצין אותו במים בשביעית, בשביל האילנות שלא יפסדו. ועושין עוגיות לגפנים; ועושין את אמת המים פתחלה, וממלאין את הנקעים מים. ומפני מה התירו כל אלו: שאם לא ישקה, תעשה הארץ מלחה וימות כל עץ שבה; והואיל ואסור הדברים האלו וכיוצא בהם מדבריהם, לא גזרו על אלו שאין אסור מן התורה אלא אותן שתי אבות ושתי תולדות שלהם, כמו שבארנו.

ט. משרבו האנסין, והטילו מלכי גויים על ישראל לעשות מזונות לחילותיהן התירו לזרע להן בשביעית, דברים שצריכין להם עבדי המלך בלבד; וכן מי שפכה אותו אנס לעשות בשביעית בחנם, כמו עבודת המלך וכיוצא בה הרי זה עושה.

י. הנוטע בשביעית, בין בשוגג בין במזיד יעקר: מפני שישאל חשודין על השביעית אם תאמר בשוגג יקים, יאמר המזיד שוגג הייתי.

יא. החורש את שדהו, או נרה, או זבלה, בשביעית כדי שתהיה יפה לזריעה במוצאי שביעית קונסין אותו, ולא יזרענה במוצאי שביעית; ואין חוכרין אותה ממנו כדי לזרעה, אלא תהי בורה לפניו. ואם מת, יזרענה בנו.

יב. המעביר קוצים מארצו בשביעית, כדי לתקנה למוצאי שביעית, או שסקל ממנה אבנים אף על פי שאינו רשאי לא קנסו אותו, ומתן לו לזרעה למוצאי שביעית.

יג. הטומן לפת וצננונות וכיוצא בהן בשביעית אם היו מקצת העלין מגלין, אינו חושש; ואם לאו, אסור. הטומן את הלוחף וכיוצא בו לא יפחת מארבעת קבים על גבה טפח, וטפח עפר על גביו; וטומנו במקום דריסת האדם, כדי שלא יצמח. ומתן למרס בארז בשביעית, אבל לא יכסח.

יד. בראשונה היו אומרים, מלקט הוא אדם עצים ואבנים ועשבים מתוך שדהו והוא שיטל הגס הגס, כדי שלא יתפון לנקות הארץ; אבל משדה חברו, נוטל בין דק בין גס. משרבו עוברי עברה שמתפנין לנקות, ואומרים הגס הגס אנו לוקטין, אסרו שיטל אדם כלום משדהו, אלא מתוך שדה חברו והוא

שֶׁלֹא יִלְקֹט בְּטוֹבָה, שֶׁלֹא יֹאמַר לוֹ רֹאֵה כִּמָּה טוֹבָה עָשִׂיתִי לָךְ
שֶׁהָרִי נִקִּיתִי שְׂדֶךְ.

טו. הִיָּתָה בְּהֵמָּה עוֹמֶדֶת בְּתוֹךְ שְׂדֵהוּ מְלַקֵּט וּמִבִּיא לְפָנֶיהָ,
שֶׁבֶהֱמָתוֹ מוֹכַחַת עָלָיו; וְכֵן אִם הִיָּתָה פִּירְתּוֹ מְלַקֵּט הַכֹּל
וּמִדְּלִיק, שֶׁפִּירְתּוֹ מוֹכַחַת עָלָיו.

טז. הַקּוֹצֵץ אֵילָן אוֹ שְׁתֵּימִים לַעֲצִים, הָרִי זֶה מִתֵּר לְשָׂרֵשׁ. קָצֵץ
שְׁלוֹשָׁה אוֹ יֵתֵר זֶה בְּצַד זֶה לֹא יִשְׂרָשׁ, שֶׁהָרִי מִתְקֵן אֶת הָאָרֶץ;
אֲלֹא קוֹצֵץ מֵעַם הָאָרֶץ, וּמִנִּיחַ שְׂרָשָׁיו בָּאָרֶץ. בִּמָּה דְּבָרִים
אֲמוּרִים, בְּקוֹצֵץ מִתּוֹךְ שָׁלוֹ; אֲבָל מִשְׁדֵּה חֲבֵרוֹ, מִתֵּר לְשָׂרֵשׁ.

יז. הַמִּבְקָע בְּזִית לְטַל עֲצִים לֹא יַחֲפֶה מְקוֹם הַבְּקוּעַ בְּעֶפֶר,
מִפְּנֵי שֶׁהִיא עֲבוּדָה; אֲבָל מְכַסֶּה בְּאֲבָנִים, אוֹ בִקֵּשׁ. הַמְּזַנֵּב
בְּגִפְּנִים, וְהַקּוֹצֵץ קָנִים הָרִי זֶה קוֹצֵץ כְּדֶרֶכּוֹ, בְּקֶרֶדֶם וּבִמְגָל
וּבִמְגֵרָה וּבְכֹל מֵה שִׁירְצָה.

יח. אֵין קוֹצֵצִין בְּתוֹלֶת שְׁקָמָה בְּשָׁבִיעִית, כְּדֶרֶךְ שְׁקוֹצֵצִין
בְּשָׂאֵר הַשָּׁנִים מִפְּנֵי שֶׁקָּצִיצְתָּה עֲבוּדַת אֵילָן, שֶׁבִּקְצִיצָהּ זֶה תִּגְדֹּל
וְתוֹסִיף; וְאִם צָרֶךְ לַעֲצִיָּה, קוֹצֵץ אוֹתָהּ שֶׁלֹא כְּדֶרֶךְ עֲבוּדָתָה.
כִּיצַד קוֹצֵצָה, מֵעַם הָאָרֶץ אוֹ לְמַעַלָּה מֵעֲשָׂרָה טַפָּחִים. אֵילָן
שֶׁנִּפְשָׁח, קוֹשְׁרִין אוֹתוֹ בְּשָׁבִיעִית לֹא שִׁיעֵלָה, אֲלֹא שֶׁלֹא יוֹסִיף.